

วิเคราะห์การสร้างภาวะผู้นำ : มุมมองพระพุทธศาสนา

ANALYSIS OF LEADERSHIP CREATION: BUDDHISM PERSPECTIVE

ธิดิวดี หมั่นมี* อนุวัต กระสังข์** พระเทววิช โชติญาโณ***

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำคือสิ่งที่ขาดหายไปในช่วงปัจจุบัน ซึ่งในขณะที่สังคมเริ่มให้ความสนใจกับ ภาวะผู้นำมากขึ้น เช่น ท่านนายกรัฐมนตรี ซึ่งถูกสภาผู้แทนราษฎรอภิปรายหลาย ประเด็น ถึงศักยภาพความเป็นผู้นำของท่าน เนื่องด้วยการที่เราต้องการจะเป็นผู้ตามของใครสัก คนแล้ว ก็ไม่ใช่เพียงเพราะบุคคลท่านนั้นมีอำนาจ แต่บุคคลท่านนั้นต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ สามารถแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการทำงานของตน และสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ ตนเองได้ ซึ่งกล่าวได้ว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ผู้นำทุกคนชั้น พึงจะมีและพึงจะเป็น ภาวะผู้นำใน มุมมองของพระพุทธศาสนา เราจะมองเห็นได้ถึงศักยภาพขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์มิได้ทรงเป็นเพียงแบบอย่าง ในการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพและสร้างประสิทธิผล แต่ ยังทรงสร้างหลักธรรมอีกหลายประการ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการจะพัฒนาศักยภาพและ บุคลิกภาพ ในการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพและและนำมาซึ่งประสิทธิผล ให้สามารถนำ หลักธรรมต่างๆ ไปบูรณาการปรับใช้เพื่อดึงศักยภาพของตัวผู้นำและองค์กรนั้นได้อย่างมี ประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งพิสูจน์ได้จากภาวะผู้นำของพระพุทธเจ้า ที่สามารถบริหารจัดการองค์กร ของพระองค์ และยังคงเป็นหลักฐานที่ชี้ชัดอีกว่า องค์กรของพระองค์ยังคงอยู่ได้ แม้จะไม่มี พระองค์แล้วก็ตาม

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, มุมมองพระพุทธศาสนา

* อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** พระเทววิช โชติญาโณ วัดเขากำแพง ตำบลดอนคา อำเภอบ้านไร่ จังหวัดสุพรรณบุรี

Abstract

Leadership is lost in today's society. At the same time, society places more importance on leadership, such as the prime minister who talks with many representatives about your leadership potential because we want to be someone's followers, not just because that person has power. But that person must have a vision to be able to show their work potential and to be able to build credibility for themselves. Leadership is something that every leader should have and should be a leader in perspective. In Buddhism, we see the potential of the Buddha. He is not just an example. In being an effective and effective leader But still creating several principles for the benefit of those who want to develop their potential and personality to become effective and effective leaders so that they can be used to integrate and adapt to the potential of leaders and organizations. Which proves from the leadership of the Lord Buddha that can manage his organization and remains evidence that his organization still exists without him.

Keywords: Leadership Buddhism Perspective.

บทนำ

ตามหลักของธรรมชาติแล้ว แท้จริง“มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก แต่พูดอีกทีพูดให้ดีคือ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ ตอนนี่กลายเป็นตีไป ตอนที่ต้องฝึกหมายความว่าถ้าไม่ฝึกมันอยู่ไม่ได้มัน แยกว่าสัตว์อื่น สัตว์อื่นไม่ต้องฝึกมันอยู่ได้” (พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต),2543 : 41) เมื่อเรา เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว ก็ควรที่จะฝึกตนให้ประเสริฐกว่าสัตว์เดรัจฉาน ดังคำที่ว่า มนุษย์ แปลว่า สัตว์ประเสริฐ แต่ที่จริงแล้วต้องแปลว่า มนุษย์ เป็นสัตว์ประเสริฐได้เพราะการฝึก สำหรับบุคคล ที่จะเป็นผู้มาแล้ว เช่น ท่านนายกรัฐมนตรี ซึ่งถูกสภาผู้แทนราษฎรอภิปรายหลายประเด็น ถึง ศักยภาพความเป็นผู้นำของท่าน ยิ่งสมควรแก่การฝึก เพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพและศักยภาพ ไม่ให้เกิดข้อบกพร่องในจัดการงานต่าง ๆ ได้ ดังเช่นเรื่องที่มาในมหาสัณหาสูตร พระพุทธองค์ยัง

ทรงถูกดูหมิ่นจาก สุนัขขี้ตลิ่งฉวี พระองค์จึงตรัสถึงกำลังของพระตถาคต 10 ประการ (ภาวะผู้นำ) เพื่อแสดงถึงประสิทธิภาพและศักยภาพของพระองค์เองว่าเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพและศักยภาพเพียงใด “ฝูงสุนัขที่มีสิงโตนำ ดีกว่าฝูงสิงโตที่มีสุนัขนำ” (รัตติภรณ์ จงวิศาล, 2559 : 2) เมื่อผู้นำ คือบุคคลที่มีอำนาจแล้วควรทำตนให้เหมาะสมกับอำนาจที่ตนถือไว้ด้วย อุปมาเหมือนกับสิงโตที่เป็นผู้นำของสุนัข คือ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำ สามารถดึงศักยภาพของบุคลากรของตนออกมาใช้ได้อย่างสูงสุด ไม่เหมือนกับผู้นำที่อุปมาเหมือนหมาที่คอยจ้องแต่จะลอบกัด ทำร้ายบริวารของตน นี่จึงเป็นอีกหนึ่งในเหตุผลที่ผู้นำทุกคนควรมีภาวะผู้นำและสามารถนำหลักธรรมไปปรับใช้กับภาวะผู้นำนั้นด้วย

เมื่อพิจารณาถึงหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะพิจารณาได้ว่าหลักธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการได้ทุกแขนงวิชา ทุกโครงสร้าง การใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในทางวิทยาศาสตร์ การบริหาร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และที่สำคัญที่สุด คือ ภาวะผู้นำ ในปัจจุบันบุคคลในยุคสมัยปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น วัยเด็ก วัยรุ่น หรือวัยกลางคน ล้วนให้ความสนใจและมีข้อบกพร่องในด้านภาวะของผู้นำอย่างเห็นได้ชัด เช่น ท่านนายกรัฐมนตรี พิจารณแล้วจะเห็นได้ว่าหลักธรรมต่าง ๆ สามารถดึงศักยภาพของผู้นำที่นำหลักธรรมไปบูรณาการ ปรับใช้กับโครงสร้างในด้านต่าง ๆ ภายในองค์กรของตน และยังมีตัวอย่างที่สำคัญ คือ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเองที่เป็นหลักฐานสำคัญว่าพระองค์ทรงปรีชาญาณและปราชญ์เปรี๊ยะเพียงใดที่สามารถเป็นผู้นำที่สามารถเผยแผ่คำสั่งสอน แล้วไม่ทำให้มีผลกระทบต่อศาสนาอื่น ๆ รวมไปถึงหลักฐานถึงหลักความสอนของพระองค์ว่าสามารถดำรงคงไว้ถึง 2562 ปี

ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership) และผู้นำ (Leader)

นักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับภาวะผู้นำ (Leadership) และผู้นำ (Leader) ดังนี้ “ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะและความสามารถในการมาและจูงใจผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคนให้ทำงานด้วยความเต็มใจและกระตือรือร้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มและขององค์กร” (พระรัตนมุนี (บุญณมี วิสารโท, 2559 : 9) ซึ่งอีกนัยหนึ่ง “ภาวะผู้นำ น่าจะหมายถึงลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาเมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป็นความสามารถที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีการทำงานร่วมกันหรือร่วมอยู่ในเหตุการณ์เดียวกันในอันที่จะทำให้งิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและประสบความสำเร็จ” (รองศาสตราจารย์ (ระดับ 9) วิเชียร วิทยอุดม, 2550 : 3) และ “ภาวะผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีอำนาจเหนือผู้อื่นและอำนาจนี้

ช่วยให้ผู้นำสามารถปฏิบัติงานซึ่งเขาไม่สามารถปฏิบัติคนเดียวได้สำเร็จโดยทำให้ผู้ตามยอมรับและเต็มใจปฏิบัติตาม” (ประยงค์ ธรรงค์, 2550 : 10) ในส่วนของคำว่า ผู้นำ นักวิชาการกล่าวว่า “ผู้นำ (Leader) คือ บุคคลที่สามารถชักจูงหรือชี้นำบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล” (ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี, 2557 : 14) และ “ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น หมายถึงบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา ให้เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานในองค์กรต่าง ๆ ต้องอาศัยบุคคลที่มีความเป็นผู้นำจึงจะทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์” (รองศาสตราจารย์ ดร. เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2556 : 1) อีกนัยหนึ่ง “ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับมอบหมายซึ่งอาจโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่มสามารถที่จะจูงใจชักนำหรือทำให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ของกลุ่มให้สำเร็จ” (รองศาสตราจารย์สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550 : 14)

สรุป ภาวะผู้นำและผู้นำ คือ ภาวะผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่ผู้นำทุกคนพึงมี พึงเป็น เนื่องด้วยผู้นำเป็นเพียงบุคคลคนหนึ่ง ที่มีบุคคลอื่นอยากร่วมงานด้วย และเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจในการทำงาน เพราะฉะนั้นผู้นำจึงควรมีภาวะผู้นำหรือเรียกอีกอย่างว่าคุณสมบัติของผู้นำ ในการชักจูง หรือดึงศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชาให้สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมาย อย่างถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของงานในทุกประการ ส่วนภาวะผู้ตามแนวพุทธศาสนา คือ ผู้นำที่สามารถนำหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบูรณาการปรับใช้กับตนเอง และองค์กรของตนได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถครองใจบุคลากรภายในองค์กรของตนโดยใช้หลักธรรม และนำหลักธรรมมาจัดศักยภาพที่ด้อยและปรับเปลี่ยนศักยภาพของตนให้ดีขึ้น

ลักษณะผู้นำในทางพระพุทธศาสนา

นักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ “คุณลักษณะผู้นำทางพระพุทธศาสนา นอกจากความรู้ความสามารถสติปัญญาบารมีทางสังคม บุคลิกภาพและพฤติกรรม ยังจะต้องเป็นคนดีช่วยเหลือสังคมและดำรงตนอยู่ในคุณธรรม จริยธรรมมีความรับผิดชอบ แก้ปัญหาด้วยกระบวนการและหลักการทางพระพุทธศาสนาสันติสุขสู่สังคม” (พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ , 2559 : 147) และ “ผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาต้องมีคุณลักษณะภายในของผู้นำคือเป็นผู้รู้หลักของสัพพริสธรรม ไม่ประมาทตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์

และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล คุณลักษณะภายนอกในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกันต้องมีความรู้ความสามารถมีพรหมวิหารธรรม” (กิริติ กมลประเทืองกรและสุวัฒน์ รักขันโท, 2561 : 126-133) ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ผู้นำควรเป็นผู้ที่มีลีลาทางภาษา คือ “ 1. พูดแจ่มแจ้ง ชี้แจงอธิบายให้เข้าใจชัดเจน มองเห็นเหตุผลแจ่มแจ้ง หมดสงสัย เหมือนจูงมือไปเห็นกับตา (สันทัสสนา) 2. พูดจูงใจ พูดให้เห็นคุณค่าและความสำคัญ จนเกิดความซาบซึ้งยอมรับ อยากลงมือทำหรือนำปฏิบัติ (สมาปนา) 3. พูดเร้าใจ ปลุกใจให้คึกคัก เกิดความแข็งขันมั่นใจและมีกำลังใจหาญกล้า กระตือรือร้นที่จะทำให้สำเร็จโดยไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก (สมุตเตชนา) 4. พูดให้ร่าเริง ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งเมตตาไมตรี ความหวังดี และความรู้สึกที่สดชื่นร่าเริง เบิกบานผ่องใส แซ่มนชื่นใจด้วยความหวังในผลดีและทางที่สำเร็จ (สัมปห่งสนา)” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) , 2551)

สรุป ผู้นำในทางพระพุทธศาสนาควรมีลักษณะที่สามารถนำหลักธรรมไปบูรณาการปรับใช้ได้ทั้งกับตนเองและองค์กร ให้ความสำคัญถึงหลักความสามัคคีของหมู่คณะ อันจะก่อให้เกิดความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ของงานที่ทำ มีสติปัญญาที่เฉียบคม ในการตัดสินใจวางแผนในการทำงาน มีวาทศิลป์ในการชักจูงให้บริวารประพฤติตาม และที่สำคัญผู้นำไม่ควรใช้อำนาจตามกิเลส ตัณหา เพื่อสนองความต้องการของตน มีทัศนคติ อุตมการณ์ เป้าหมายที่ชัดเจนและถูกต้อง เป็นผู้ที่มีสายตาที่กว้างไกล สามารถนำหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบูรณาการปรับใช้กับตนเองและองค์กรของตนได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

การวิเคราะห์เปรียบเทียบกำลังของพระตถาคตกับภาวะผู้นำ

การนำเอาภาวะผู้นำมาวิเคราะห์กับกำลังของพระตถาคตมีปรากฏใน มหาสึนาทสูตร ความย่อว่าพระพุทธองค์ทรงถูกดูหมิ่นจาก สุนัขขี้ตดลิจฉวี พระองค์จึงตรัสถึงกำลังของพระตถาคต 10 ประการ (ภาวะผู้นำ) เพื่อแสดงถึงประสิทธิภาพและศักยภาพของพระองค์เองว่าเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพและศักยภาพเพียงใด

กำลังของพระตถาคตกับภาวะผู้นำ (พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2554)

กำลังของพระตถาคต	ภาวะผู้นำ
<p>1. ตถาคตรู้ชัดฐานะโดยเป็น(ฐานะ=เหตุ,ความเป็นไปได้) (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ประยุตฺโต), 2546 : 51) และอฐานะโดยเป็นอฐานะในโลกนี้ตามความเป็นจริง</p> <p>2. ตถาคตรู้ชัดวิบากแห่งการยึดถือกรรมที่เป็นทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน</p> <p>3. ตถาคตรู้ชัดปฏิบัติทำให้ถึงภูมิทั้งปวง</p> <p>4. ตถาคตรู้ชัดโลกที่มีธาตุหลายชนิดที่แตกต่างกัน</p> <p>5. ตถาคตรู้ชัดว่าหมู่มสัตว์เป็นผู้มีอัธยาศัยต่างกัน</p> <p>6. ตถาคตรู้ชัดว่าสัตว์เหล่าอื่นและบุคคลอื่นมีอินทรีย์แก่กล้าและอ่อน</p> <p>7. ตถาคตรู้ชัดความเศร้าหมองความม่องแผ้วแห่งฉน วิโมกข์ สมาธิ และสมบัติ การออกจากฉน วิโมกข์ สมาธิ สมบัติ</p> <p>8. ตถาคตระลึกถึงชาติก่อนได้หลายชาติ ตั้งแต่ 1,2,3,4,5,6,7....100,000 ตลอดสังวัฏฏ์กับ</p> <p>9. ตถาคตเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจุติกำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง รูปงามและไม่งาม เกิดดีและไม่ดีด้วยตาทิพย์</p> <p>10. ตถาคตทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ</p>	<p>1. ต้องมีฐานเสียงสนับสนุนว่าจะเป็นผู้ว่าต้องรู้ว่าทีมงานฐานเสียงมากน้อยแค่ไหน</p> <p>2. ต้องรู้ผลของนโยบายดี: วิบาก คือผลแห่งการปฏิบัติ เช่น วางนโยบายออกมา วิบากกรรม คือ ผลกรรม</p> <p>3. ต้องมีวิสัยทัศน์ คือทิศทางที่จะไปและงดเว้นภูมิคือภพภูมิ</p> <p>4. ต้องรู้ถึงความแตกต่างระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม</p> <p>5. ต้องรู้ความต้องการแต่ละกลุ่ม หรือชุมชน หรือกลุ่มผลประโยชน์</p> <p>6. ต้องวิเคราะห์เป็นว่าแต่ละกลุ่มมีจุดด้อยเด่นอย่างไรบ้าง</p> <p>7. ต้องรู้คะแนนนิยมว่าคงอยู่ ลดลง อย่างไร เท่าไหร่</p> <p>8. ต้องสำรวจความคิดเห็นโดยการทำโพล หรือประชามติ</p> <p>9. ต้องเป็นนักสังเกต เมื่อเห็นนักการเมืองรุ่นน้อง แสดงความคิดเห็น หรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ย่อมอาศัยประสบการณ์มาทำนาย หรือบอกสอนได้</p> <p>10. ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้จนสร้างตนให้เป็นองค์แห่งความรู้</p>

การวิเคราะห์ภาวะผู้นำ : มุมมองพระพุทธศาสนา (ตามกรอบของหลักสัปปุริสธรรม 7)

สัปปุริสธรรม 7 (ที.ปา.(ไทย) 11/331/255) สัปปุริสธรรมธรรมของสัตบุรุษดี, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษมี 7 ข้อคือ 1. อัมมัญญาตา-รู้หลักหรือรู้จักเหตุ 2. อุตถัญญาตา-รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักเหตุผล 3. อัตถัญญาตา-รู้จักตน 4. มัตถัญญาตา-รู้จักประมาณ 5. กาลัญญาตา-รู้จักกาล 6. ปริสัจญญาตา-รู้จักชุมชน 7. ปุคคลัญญาตา-รู้จักบุคคล (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ประยุตฺโต),2546 : 274)

อัมมัญญาตา ผู้นำควรรู้จักเหตุของต้นสายปลายเหตุของทุกเรื่อง สามารถพิจารณาถึงปัญหาเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาอย่างตรงจุด ผู้นำที่มีจุดอ่อนในข้อนี้ เช่น นายกรัฐมนตรีที่ได้รู้ชัดถึงต้นสายปลายเหตุของปัญหา ยกตัวอย่างประเด็น “สังคมไทยมีช่องว่างคนจนคนรวยสูงมากจนเกิดความไม่เป็นธรรม อาจเป็นเพราะชนชั้นนำผูกขาดตลาดและรัฐสภา นักการเมืองของไทยจึงมีผลประโยชน์ร่วมกันกับนายทุนและนักธุรกิจมาโดยตลอด”(เมธา มาสขาว,2562) แทนที่นายกรัฐมนตรีจะทำการยึดคืนหรือใช้วิธีซื้อคืนกิจการที่เคยเป็นของรัฐ และจัดตั้งบริษัทลูกขึ้นเพื่อที่ว่า เพื่อให้ประโยชน์ตกถึงประชาชนหรือประชาชนสามารถเป็นหุ้นส่วนได้

อุตถัญญาตา ผู้นำควรรู้จักผลของเหตุ เช่น วางนโยบายเช่นไรไปต้องรู้ว่าผลของนโยบายนั้นจะออกมาเป็นเช่นไร สามารถคาดการณ์ถึงผลของเหตุได้ ผู้นำที่ทำงานโดยไม่รู้จักผลจะมีลักษณะคล้ายกับการเมืองที่แยกจากการบริหารแล้วมีนโยบายสาธารณะเป็นตัวเชื่อม คือนักการเมืองคิดนโยบาย นักบริหารเป็นผู้ลงมือทำ ซึ่งผู้ทำจะมีได้ส่งผลของการกระทำกลับไปทำให้นักการเมืองในรูปแบบนี้ ไม่รู้ถึงข้อบกพร่องของงาน และไม่สามารถแก้ปัญหาอย่างตรงจุด

อัตถัญญาตา ผู้นำควรรู้จักฐานะและศักยภาพของตน สามารถประเมินตนเองได้ว่ามีความสามารถในการทำงานได้มากน้อยเพียงใด ผู้นำที่ขาดหลักธรรมในข้อนี้ เช่น นายกรัฐมนตรีที่สมัยแต่ก่อนท่านเป็นทหารแล้วทำการยึดอำนาจแล้วมาเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งท่านมีความสามารถทางด้านการทหาร มีใช้ทางการบริหารบ้านเมือง ซึ่งผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดขึ้นเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปัจจุบันนี้

มัตถัญญาตา ผู้นำควรเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้ว่าสิ่งใดควรลงทุนไม่ควรลงทุน ประเมินความจำเป็นของการใช้จ่ายได้ และสามารถลงทุนได้อย่างคุ้มค่า ผู้นำที่ขาดหลักธรรมในข้อนี้ เช่น นายกรัฐมนตรีที่ใช้งบประมาณไป 8.9 แสนล้านบาทในเวลา 5 ปี ไปกับการซื้อยุทธโธปกรณ์ให้กระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นผลดีถ้ามีสงครามโลก แต่ในขณะนี้เศรษฐกิจก็ย่ำแย่ การศึกษาก็มิได้

ถูกให้ความสำคัญจากรัฐบาลอย่างที่เราควร เราจะไม่รอดจากสงครามที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะเราจะตายตั้งแต่ไม่มีสงคราม

กัลย์ณัฐดา ผู้นำควรรู้จักกาล เวลาไหนควรทำอะไร เพราะการทำงานใดให้เกิดความสมบูรณ์มากที่สุดนั้น ต้องใช้เวลา เนื่องด้วยองค์ประกอบต่างๆ จะครบถ้วนได้นั้นต้องอาศัยเวลา องค์การที่ขาดคุณธรรมข้อนี้ จะเกิดความผิดพลาดในเรื่องของความสามัคคี ขาดความพร้อมเพรียง

ปรีสัณณัฐดา ผู้นำควรรู้จักบริษัท คือรู้ศักยภาพขององค์กรของตนว่าเป็นองค์กรแบบใด และองค์กรที่เกี่ยวข้องกันมีศักยภาพแบบใด และมีนิสัยใจคอแบบไหน เมื่อเข้าไปในชุมชนนั้นแล้วควรประพฤติตนแบบใด ผู้นำที่ขาดหลักธรรมข้อนี้จะเกิดผลเสียในวงกว้าง เช่น ผลเสียที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยที่ผู้นำมิได้มองเห็นจุดเด่นของประเทศที่มีจุดแข็งในด้านเกษตร ผู้นำกลับให้ความสำคัญกับเรื่องอาวุธยุทธโปกรณ์

บุคคลิณัฐดา ผู้นำควรรู้บุคคล คือรู้ว่าบุคลากรภายในองค์กรของตนมีความรู้ความสามารถในระดับใด และด้านไหน สามารถเลือกใช้คนให้ถูกกับงาน “ผู้นำจะต้องมองคนออกใช้คนเป็น รู้จักบ่มเพาะและสร้างเงื่อนไขให้ลูกน้องพัฒนาศักยภาพแฝงเร้นในตัวอย่างเต็มที่” (รัถยา สารธรรม, 2550 : 16) ผู้นำที่ขาดคุณธรรมในข้อนี้ จะทำให้องค์กรด้อยการพัฒนาและไม่สามารถพัฒนาได้ เนื่องด้วยผู้นำใช้คนไม่ถูกงาน ไม่มองเห็นทักษะของบุคลากรภายในองค์กรของตนเอง

การวิเคราะห์ทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์บูรณาการกับภาวะผู้นำของ พระพุทธเจ้า

Gulick, Luther ได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีไวในบทความ ชื่อ Papers on the Science of Administration ในปี ค.ศ. 1937 ชื่อทฤษฎีว่า POSDCoRB (Gulick and Luther, 1937 : P 13) ซึ่งไม่สามารถนำมาเปรียบกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้ เนื่องด้วยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมที่กว้าง และครอบคลุม แต่สามารถปรับและนำมาบูรณาการกับภาวะผู้นำของพระพุทธองค์เพื่อให้เกิดมิติใหม่ได้ ดังนี้

P- Planning หมายถึง การวางแผน พระพุทธองค์ทรงมีการวางแผนในการสอนเสมอ ซึ่งจะเห็นได้จากพุทธกิจ 5 ของพระองค์ ข้อที่ 5 “ปัจจุสเสว คเต กाले ภพพาภพเพ วิโลกนัง จวนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรด

หรือไม่” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตโต), 2546 : 159) ทรงตรวจตราและวิเคราะห์โครงสร้างของตัวบุคคลก่อนเสมอว่าเหมาะสำหรับหลักกรรมแบบไหน แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีสายตาที่กว้างไกลเพียงใดในการบริหารจัดการ

O-Organizing หมายถึง การจัดองค์การ พระพุทธองค์ทรงจัดตั้งเอตทัคคะขึ้น ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของพระองค์ ที่มาสายพระเนตรในการมองคน และรู้จักคนว่าเหมาะสมและสมควรแก่งานชนิดใด และควรให้การยกย่องแก่บุคคลประเภทใด

S-Staffing หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลในองค์การ ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงมีวิธีการคัดเลือกบุคลากร (การบรรพชาและอุปสมบท) เข้ามาในองค์การของตนถึง 8 วิธี และมีการกระจายอำนาจให้บุคลากรที่เหมาะสมผ่านการคัดกรอง ให้ทำหน้าที่จัดการให้การคัดเลือก

D-Directing หมายถึง การอำนวยการ พระพุทธองค์ทรงมีขั้นตอนวินิจฉัย ตัดสินใจ และสั่งการในการบัญญัติสิกขาและสิกขาบทต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนต่อไปโดยไม่มีข้อพิพาทจากสังคมได้ และในพุทธกิจ 5 ของพระองค์ ข้อที่ 3 “ปะเทโส ภิกขุ โอวาท เวลาคำ ประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตโต), 2546 : 159) คือการเทศนาแก่สาวก เพื่อจูงใจให้สาวกปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนของพระองค์

Co- Coordinating หมายถึง การประสานงาน พระพุทธองค์ทรงบัญญัติใน ภิกษุทั้งหมาย ฟัง “พระปาฏิโมกข์ (พระสงฆ์ทำอุโบสถ)” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตโต), 2546 : 139) ในทุกกึ่งเดือน เพื่อทำความเข้าใจถึงเป้าหมาย และให้บุคลากรภายในองค์กรมีเป้าหมายในทิศทางที่ถูกต้อง และมีความเห็นที่ตรงกัน

R- Reporting หมายถึง การรายงาน หลังการการจำพรรษาจะเห็นได้ว่าสาวกของพระพุทธองค์จะเดินทางมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เสมอๆ เพื่อรายงานถึงปัญหาขององค์กรย่อย ๆ ว่ามีปัญหในด้านใด เพื่อให้พระพุทธองค์ทรงทราบและวินิจฉัย

B- Budgeting หมายถึง การงบประมาณ ในที่นี้หมายถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆที่พระพุทธองค์ทรงมอบหมายให้ทำงานเกี่ยวกับกองคลัง “1.เจ้าอธิการแห่งคลัง ภิกษุผู้เก็บพัสดุของสงฆ์มี 2 คือ ผู้รักษาค้าง ผู้จ่ายของเล็กน้อยให้แก่ภิกษุ 2.เจ้าอธิการแห่งจีวร คือ ภิกษุผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับจีวร 3 คือ ผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวร 3.เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะ ภิกษุผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับเสนาสนะ 2 คือผู้ แจกเสนาสนะ ผู้แต่งตั้งเสนาสนะ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตโต), 2546 : 41)

การสร้างภาวะผู้นำ : มุมมองพระพุทธศาสนา

1) ผู้นำต้องคลุกคลีกับบุคลากรที่ทำงานด้วยเพื่อรู้นิสัยใจคอกัน ต้องมีการสัมภาษณ์งานเอง เพื่อรู้ถึงศักยภาพที่พึงมีของบุคลากรของตนเอง เพื่อประโยชน์แก่การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับศักยภาพของบุคลากรของตนเอง (บุคคลัญญา) มีแบบแผนที่ชัดเจนและสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง (อัตตัญญา) มีฐานเสียงที่มั่นคง (สร้างทีมงาน) มีทัศนคติที่ตรงกัน (ปริสัญญญา) เป็นผู้ที่ทำงานเป็น (มีองค์ความรู้) สั่งงานได้ (มีระบบ) รอบครอบ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ เพื่อให้งานมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด (อัมมัญญา)

2) ผู้นำต้องมีความเด็ดขาดชัดเจนในการตัดสินใจ หูหนวก คือ สามารถรับฟังได้ทุกเสียง แต่ยังคงจุดยืนของตนไว้ได้ ไม่โอนเอียงง่ายๆ ตระหนักถึงเหตุและผล พร้อมทั้งสามารถประเมินศักยภาพของตนได้ (อัตตัญญา) รู้ว่าควรทำอะไรในเวลาใดอย่างเป็นระบบ (มัตตัญญา) และรู้ว่าต้องมีความรู้ในการบริหารงบประมาณ (มัตตัญญา)

3) ผู้นำต้องมีหลักพรหมวิหาร 4 (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ประยุตโต, 2546 : 153) พัฒนาตนเองทั้งด้านความนึกคิดและจิตใจโดยยึดหลักพุทธธรรม (เมตตา) ไม่กระทำต่อผู้ได้บังคับบัญชาในเชิงกลั่นแกล้งโดยไม่เป็นธรรม (กรุณา) มีค่าตอบแทนแก่บุคคลที่ควรแก่การยกย่อง (มุทิตา) และเป็นผู้คุณธรรม ทัศนคติที่ดี วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความยืดหยุ่น(อุเบกขา)

4) ผู้นำต้องมีหลักอิทธิบาท 4 (พระไตรปิฎก เวอร์ชัน 2 ฉบับเรียนพระไตรปิฎก, 2545) อยากในการสร้างผลให้เกิดขึ้น เช่น ทำอย่างไรองค์กรของตนจึงจะประสบผลสำเร็จ ไม่มุ่งแสวงหาสิ่งที่จะสนองเพียงต้นหาความต้องการส่วนตน (ฉันทะ) ทำงานอย่างสม่ำเสมอ ไม่ย่อท้อต่อวิกฤตการณ์ใดๆที่เกิดขึ้น (วิริยะ) ไม่สนใจต่อสิ่งเร้า มีความจดจ่อทำงาน (จิตตะ) เมื่อผู้ได้บังคับบัญชานำข้อมูลต่างๆมารายงานผล ต้องตรวจดูและทำข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร (วิมังสา)

5) ผู้นำต้องมีศิลปะในการสื่อสาร (ปิยวาจา) คือ 1. พูดแจ่มแจ้ง (สันทัสสนา) 2. พูดจูงใจ (สมาปนา) 3. พูดเข้าใจ (สมุตเตชนา) 4. พูดให้ร้ายแรง (สัมปหังสนา) สามารถโน้มน้าว ชักจูงให้ทุกคนมีทัศนคติที่ตรงกัน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

บทสรุป

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสนา คือ ผู้นำที่สามารถนำหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปบูรณาการปรับใช้กับตนเองและองค์กรของตน มองถึงหลักความสามัคคีของหมู่คณะเป็นที่ตั้ง อันจะก่อให้เกิดความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ของงานที่ทำ มีวาทศิลป์ (ปิยวาจา) ในการชักจูงให้บริวารประพฤติตาม และที่สำคัญผู้นำจะไม่ใช้อำนาจตามกิเลส ตัณหา เพื่อสนองความต้องการของตน (ฉันทะ) มีการวางแผนที่ดีในการทำงาน ทศนคติ อุดมการณ์ เป้าหมายที่ชัดเจนและถูกต้อง เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถระจอบใจบุคลากรภายในองค์กรของตน โดยนำหลักธรรม เช่น หลักสัปปุริสธรรม 7 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 หรือการนำหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาบูรณาการปรับใช้กับศาสตร์สมัยใหม่ ให้เกิดมุมมองที่ชัดเจนขึ้น เพื่อขจัดศักยภาพที่ด้อยและปรับเพิ่มศักยภาพของตนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามศักยภาพของมนุษย์ คือ สิ่งมหัศจรรย์ที่สามารถสร้างขึ้นมาได้ ซึ่งจะเห็นได้จากผลของการวิเคราะห์เปรียบเทียบซึ่งเป็นหลักฐานบ่งชี้ให้เห็นได้ว่า เหตุใดบุคคลที่จะเป็นผู้นำจึงสมควรแก่ การสร้างคุณสมบัติในส่วนประกอบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การสร้างศักยภาพในด้านบุคลิกภาพทั้งภายนอกและภายใน เพื่อให้เป็นผู้นำที่สามารถสร้างทั้งประสิทธิภาพและนำมาซึ่งประสิทธิผล ซึ่งตัวแปรสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ คือตัวของบุคคลผู้ที่ศึกษาว่าจะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้แก่ตนเอง หรือจะเมินเฉยต่อสิ่งที่ขาดไป “มิใช่เพียงแค่อ่านผ่านตา แต่อยู่ที่ว่า เราจะนำไปใช้หรือไม่” เพราะการจะสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดมีขึ้นได้ ล้วนเกิดขึ้นได้เพราะกรรม หรือการกระทำของตัวเราเองฉันใด ภาวะผู้นำของตัวผู้นำเองก็ฉันนั้น

เอกสารอ้างอิง

กิริติ กมล ประเทืองกร และสุวัฒน์ รักขันโท. (2561). *ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา*.

วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 .หน้า 126-133

เมธา มาสขาว.[8 พ.ค. 2554]. *ความล้มเหลว 6 ประการในรัฐบาลพล.อ.ประยุทธ์*, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา <https://prachatai.com/journal/2019/05/82627>

ธิดิวุฒิ หมั่นมี.(2557) .*ภาวะผู้นำทางการจัดการเชิงพุทธ* .พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร.

บริษัท ประชากรธุรกิจ จำกัด .หน้า 14

ประยงค์ รณรงค์.(2550) *ผู้นำการเรียนรู้* .พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร. สถาบันส่งเสริมการ

จัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ในสังกัดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

- ภายใต้การสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง (สสส) .หน้า 10
- พระครูโสภณปริยัติสุธี.[8 พ.ค. 2554] .มหาลีหนาทสูตร : สูตรว่าด้วยการบริหาร
จัดการองค์กร .[ออนไลน์],แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/438555>
- พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ดร. .(2559) .ภาวะผู้นำ .พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร .จรัสสน
ทวงศ์การพิมพ์ หน้า 147
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ประยุตโต) .(2546) .พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่
ที่ 11 .กรุงเทพมหานคร .โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) . [16 มี.ค. 2551] .ภาวะผู้นำ...พระพรหมคุณาภรณ์
(ป.อ.ปยุตโต) .[ออนไลน์],แหล่งที่มา <http://www.openbase.in.th/node/3066>
- พระรัตนมูณี (ปณณมี วิสารโท) .(2559) .ภาวะผู้นำ .พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร .จรัสสน
วงศ์การพิมพ์ .หน้า 9
- เนตร์พัฒนา ยาวิเชียร .(2556).ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์ ,พิมพ์ครั้งที่ 8
กรุงเทพมหานคร. บริษัท ทริปเพิ้ลกรุ๊ป จำกัด .หน้า 1
- วิเชียร วิทยอุดม .(2550) .ภาวะผู้นำ LEADERSHIP ฉบับก้าวหน้ายุค .พิมพ์ครั้งที่ 4 .
กรุงเทพมหานคร .บริษัท ซีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด .หน้า 3
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ .(2550) .ภาวะความเป็นผู้นำ .พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร .บริษัท
เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด .หน้า 14
- รัตติกรณ์ จงวิศาล .(2559) .ภาวะผู้นำ .ฉบับที่ 3 .กรุงเทพมหานคร .โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย .หน้า 2
- รัถยา สารธรรม .(2550) .หลักคิดสู่ความเป็นผู้นำ .กรุงเทพมหานคร.บริษัท ตถาคตา
พัลลิกซ์ จำกัด .หน้า 16
- Gulick, Luther. (1937). *Notes on the Theory of Organization*. In Gulick, Luther;
Urwick, Lyndall. *Papers on the Science of Administration*. New York:
Institute of Public Administration. p. 13.